

ANNA ANCHERS
Pasteller

Af Elisabeth Fabritius

FORLAGET VANDKUNSTEN
DET KONGELIGE BIBLIOTEK

Udgivet med støtte fra
Augustinus Fonden
Beckett-Fonden
Direktør Bent Fredberg, Brøndums Hotel, Skagen

HJERTELOG TAK TIL

Kunsthistorikeren *Suzanne Ludvigsen* for kritisk læsning

Minna Mortensen, Michael og Anna Anchers Hus i Skagen, for oplysninger om slægtsforbindelser i Skagen Østerby

Hans Nielsen, Lokalsamlingen i Skagen, for oplysninger om huse og personer i Skagen

Jean-Pierre Mérat, præsident for Société des Pastellistes de France for henvisninger og tekniske oplysninger

Forord	7
Pioner i dansk pastelmaleri	9
Femogtyve pasteller	15
Pastelkunsten	67
Anna Anchers farver og teknik	71
Biografi	79
Litteratur	95
Personregister	96

Konserveringsteknisk bistand

De tekniske bemærkninger om de enkelte pasteller er skrevet på grundlag af mine og malerikonservator Lone Bøgghs iagttagelser 2003-04. Dog ikke pastellen i Islands Kunstmuseum (s. 33), der i 2004 blev undersøgt af daværende chefkonservator Viktor Smári Sæmundson under mit besøg. I vinteren 2005-06 blev tre lærreder i Den Hirschsprungske Samling (pastel s. 37, 52, 63) makrofotograferet af konservator Mikkel Scharff, leder af kunstafdelingen på Kunstakademiets Konservatorskole. De blev efterfølgende analyseret af konserveringstekniker, nu cand. scient. cons. Kathrine Segel, som også har analyse-

ret lærredsprøver af pastel s. 24, 26, 31, 33, 37, 42, 47, 61 og grunderingerne af pastel nr. 26, 31, 37, 47 og 63. Afslutningsvis har Kathrine Segel og jeg evalueret de tekniske bemærkninger. Kapitlet om Anna Anchers farve og teknik er skrevet på grundlag af mine og Lone Bøgghs drøftelser og mine studier i faglitteratur på forskningsbiblioteker, bl.a. i Paris. Efterfølgende er kapitlet evalueret og formuleret i samarbejde med Kathrine Segel, som har suppleret det med sine værdifulde iagttagelser af Anna Anchers lærreder og brug af grundering.

Forord

ANNA ANCHER (1859-1935) regnes blandt de ypperste af de skandinaviske kunstnere, der i 1880erne udmærkede sig som pastelmalere. I den sparsomme litteratur, der foreligger om pasteller, fremhæves hun på linie med samtidens kendte pastelkunstnere, danske som *Th. Philipsen* og *P.S. Krøyer*, svenske som *Bruno Liljefors* og *Anders Zorn* og norske som *Fritz Thaulow* og *Asta Nørregaard*. Mange flere skandinaviske kunstnere dyrkede pastellen, der fik en blomstringstid sidst i 1800-tallet, og Anna Ancher var en af de første.

Anna Anchers pasteller repræsenterer en afgrænset, men særdeles markant del af hendes kunst og har ikke tidligere været studeret eller publiceret specifikt. I det hele taget er dansk pastelmaleri på det nærmeste udforsket, og emnet er også sparsomt behandlet i andre lande. Arbejdet med denne bog har overraskende vist, at Anna Anchers særpræg og kunstneriske intentioner kommer tydeligere til udtryk i pastellerne end i hendes oliemalerier.

Pastel er som sommerfuglestøv, så sart at det næppe nogensinde er muligt at skabe en større udstilling, hvor man kan studere pastelmaleriernes særpræg og farvepragt og drage sammenligninger mellem teknikker og malere. Hensynet til bevaringen er på det nærmeste uoverstigeligt. Derfor denne bog om Anna Anchers bedste pasteller.

Skønt pasteller nyder en ikke ringe popularitet, især i England og Nordamerika, er der en sær tendens til at overse dem. De er fåtallige i forhold til oliemalerier og adskiller sig

æstetisk fra dem på måder, der vanskeliggør en stilistisk sammenligning. De udstilles da også sjældent sammen. På grund af skrøbeligheden er pastellerne som regel lukket inde bag glas og forseglede rammer, der komplicerer en nærmere undersøgelse, og kun få konservatorer har nogen videre erfaring med dem. I museerne opbevares pasteller på papir typisk sammen med tegninger og grafik, adskilt fra pasteller på lærred, der som regel findes i malerimagasinerne.

Her præsenteres 25 pasteller af Anna Ancher, der alle kan regnes for selvstændige kunstværker. Pasteller, udført som forarbejder til oliemalerier, er udeladt. I museer og fra udstillings- og auktionskataloger samt utrykte kilder kendes ca. 25 flere. De er lokaliseret, mens de øvrige skæbne er uvis. Formentlig findes endnu flere ukendte i privateje. En fuldstændig liste publiceres i min kommende monografi om kunstneren.

Flertallet af pastellerne ejes af museerne Michael og Anna Anchers Hus i Skagen, Skagens Museum og Den Hirschsprungske Samling, andre af Statens Museum for Kunst og kunstmuseerne i Odense og Sorø. Jeg takker mine museumskolleger for deres beredvillige hjælp og interesse for projektet, i særdeleshed kunsthistorikeren, mag.art. Inge Mejer Antonsen i Helga Anchers Fonds bestyrelse og kunsthistorikeren Suzanne Ludvigsen. Endelig har jeg modtaget stor venlighed hos de private ejere, der har tilladt undersøgelse af deres pasteller og stillet dem til rådighed for denne bog. Praktisk hjælp og stor interesse har

jeg desuden mødt i auktionshusene Museumsbygningens Kunstauktioner (nu Lauritz.com) og Bruun Rasmussen i København. Alle skylder jeg en stor tak.

Uden en faglig vurdering af de tekniske aspekter af Anna Anchers pastelmaleri ville bogen ikke have samme værdi. Jeg er derfor malerikonservator Lone Bøgh meget taknemmelig for, at hun i 2003 stillede sin faglige kompetence og erfaring til rådighed for projektet. Vi har sammen undersøgt endnu flere pasteller end de her publicerede og har efterfølgende diskuteret resultaterne af vore observationer i relation til tekniske afhandlinger fra kunstnerens samtid og nyere faglitteratur. Desværre nåede vi ikke de afsluttende drøftelser inden hendes pludselige død i foråret 2005. Jeg skylder hende stor tak for et værdifuldt og inspirerende samarbejde.

Lone Bøghs ønske om at få analyseret udvalgte lærreder og grunderinger blev imidlertid til virkelighed, da jeg i efteråret 2005 tog kontakt med konservator Mikkel Scharff, leder af malerisektionen på Kunstakademiets Konservatorskole. Det skyldes ham og Kathrine Segel, at konkret information om tekniske aspekter nu kan publiceres, hvad jeg er dem begge yderst taknemmelig for. Undervejs fik jeg også oplysninger fra Marjorie Shelley, chefkonservator ved Metropolitan Museum i New York, fra Lesley Carlisle, Tate

Gallery, London, og fra professor Anthea Calen. Således er denne bog resultatet af et lykkeligt samarbejde mellem humaniora og teknologi.

Projektet blev påbegyndt i 2003, og i 2004-05 støttede Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling færdiggørelsen af manuskriptet med en stor bevilling, der tog sigte på at profilere dansk forskning og kunstneren også i udlandet. Projektet blev 2005-06 afsluttet på Det Kongelige Bibliotek, hvor jeg er domicileret forsker. Jeg er såvel Ministeriet som Biblioteket yderst taknemmelig for at have kunnet fuldføre dette forskningsprojekt.

Uden publicering ville projektets resultater ikke blive kendt. Derfor bringer jeg Beckett-Fonden, Augustinus Fonden og direktør Bent Fredberg, Brøndums Hotel i Skagen, min varmeste tak for generøs støtte til den danske udgave. Ligeledes takker jeg The American-Scandinavian Foundation hjerteligt for, gennem en donation fra ambassadør John L. Loeb, Jr., New York, at have muliggjort den engelske udgave af bogen.

Bogen udgives i samarbejde med Det Kongelige Bibliotek.

Elisabeth Fabritius
Det Kongelige Bibliotek
København 2008

Pioner i dansk pastelmaleri

Anna Ancher kendt som en af Skagensmalerne, gift med maleren Michael Ancher, var fra sin tidligste ungdom anerkendt som en selvstændig og talentfuld maler. Da kunstnerkolonien på Skagen var på sit højeste i 1880-ernes første halvdel, og malere fra Skandinavien, Tyskland og England kom dertil for at dyrke friluftsmaleriet i det stærke lys på odden mellem de to have, var Anna Ancher allerede en central skikkelse. Hun malede helst mennesker, studier af kvindernes arbejde, børn og gamle, men hun har selv udtalt, at farven var det væsentlige for hende, den egentlige inspiration.

Anna Ancher var en af de kunstnere i Danmark, der tidligst arbejdede med pastelmaleriet, da denne teknik med inspiration fra Frankrig vandt ny popularitet sidst i 1800-tallet. Den første kendte af hendes pasteller signerede hun med sit pigenavn *Anna Brøndum* og året 1880, hvor den blev præsenteret som et af hendes debutbilleder på Charlottenborg. Siden da arbejdede hun jævnligt med pastel, særlig intensivt i 1880erne og 1890erne.

Det er karakteristisk for Anna Ancher, at det især var pastellen som malerisk udtryksform, der havde hendes interesse. Den overvejende del af hendes pasteller er at betragte som færdige arbejder. Der er kun få eksempler på, at hun benyttede pastel som forarbejde til større figurbilleder. Det også typisk, at hun ofte valgte at male det samme motiv i pastel og i olie, uden at pastellerne derfor kan defineres som forarbejder til oliebillederne. De gælder tværtimod som selvstændige kunst-

værker – som alternative versioner af det valgte motiv. Dette afspejler klart Anna Anchers arbejdsform. Der er mange eksempler på, at hun malede et motiv igennem den ene gang efter den anden. Om værkernes tilblivelseshistorie og den indbyrdes rækkefølge kan man kun gisne, for hun forsynede dem sjældent med signatur og datering og efterlod ikke på anden måde konkrete oplysninger.

Hendes metode og tilgang til håndværket er væsensforskellig fra den, som hendes ti år ældre mand Michael Ancher praktiserede. Han havde i 1870erne på Kunstakademiet lært, hvordan man gennem serier af tegnede og malede forarbejder nåede frem til det færdige resultat, der kunne præsenteres for publikum. Den proces fulgte hun på tæt hold i hans arbejde. Selv fik hun ingen tilsvarende oplæring, da hun som kvinde ikke kunne få del i Kunstakademiets undervisning, og det er kun undtagelsesvis, at hun senere arbejdede på denne måde.

Den første vejledning fik hun i Skagen af Michael Ancher og andre tilrejsende malere. Mere systematisk undervisning modtog hun på Vilhelm Kyhns private tegne- og maleskole for damer i København, hvor hun gik som ung. Denne begrænsning var imidlertid til fordel for Anna Ancher. Modsat sin mand havde hun ingen fordomme at gøre op med og kunne frit vælge sine metoder og sine inspirationskilder. Og det var Barbizon-skolen og de franske friluftsmalere, hun som en af *Det moderne Gennembruds* malere i første runde brændte for.

I 1879 fik Anna Ancher for første gang moderne fransk kunst at se. Hun var atten år gammel og havde tre års uddannelse bag sig. Det var på Charlottenborgs forårsudstilling, Kunstakademiets officielle årlige udstilling, hvor Carl Jacobsen, ejeren af fra bryggeriet Ny Carlsberg, fremviste sin nyerhvervede samling af fransk kunst. Den kom med tiden til at fylde et helt museum, Ny Carlsberg Glyptotek. Det var ikke Impressionister, Jacobsen havde købt i Paris, men arbejder af dengang moderne akademiske malere, bl.a. A.-W. Bouguereau, Charles Chaplin og Raimondo Madrazo. Men også et maleri af J.-F. Millet, *Døden og brændehuggeren*, med motiv fra en fabel af La Fontaine, der gjorde et voldsomt indtryk på Anna Ancher og alle de yngre kunstnere.

På det tidspunkt havde danske kunstnere i mange år af nationale og kunstpolitiske grunde levet temmelig afsondret fra europæiske kunststrømninger og en påvirkning, der ansås for skadelig. På Verdensudstillingen i Paris i 1878 var Danmark repræsenteret med malerkunst så gammeldags, at det vakte pinlig opmærksomhed og affødte dårlig omtale hos de franske kritikere. Samtidig ulmede et oprør blandt tidens unge kunstnere, hvoraf flere siden 1875 havde trodset Kunstakademiet ved at søge videreuddannelse i Frankrig. Det blev epokegørende, at malere som P.S. Krøyer, Laurits Tuxen, Frans Schwartz, Carl Locher, Theodor Philipsen, Vilhelm Groth og Karl Madsen rejste til Paris i sidste halvdel af 1870-erne og lærte nye idealer, nye teknikker og ikke mindst friluftsmaleriet at kende. Impressionismen, der dengang var temmelig ukendt, men senere fik helt dominerende betydning, havde de på det tidspunkt endnu ikke rigtig opdaget og slet ikke forstået.

Sommeren 1879 begyndte den skandinaviske kunstnerkoloni på Skagen at forme sig.

Det foregik i Brøndums Gæstgivergård på Skagen, hvor Anna var vokset op. Tre veluddannede nordiske malere med et stærkt engagement i friluftsmaleriet, Realismen og Naturalismen kom ved et tilfælde samtidig dertil. Nordmanden Fritz Thaulow, der havde boet adskillige år i Frankrig og dengang var svoger til Paul Gauguin, og hans ven Christian Krohg, som havde delt atelier med Max Klinger i Berlin. Også Anna og Michael Anchers ungdomsven Karl Madsen, den senere kritiker og museumsmand, der netop havde afsluttet 3 års studier i Paris, var til stede. Desuden var den allerede berømte marine-maler og digter Holger Drachmann, der havde rejst i England, Frankrig og Tyskland, deroppe, svenskeren Wilhelm von Gegerfelt med sin franske elev Émile Barau og tyskeren Julius Runge. Anna lyttede med udelte interesse til deres synspunkter, der kom til udtryk i en fri og heftig meningsudveksling. Samværet med så mange europæisk erfarne malere af moderne observans førte i 1879-80 til, at Anna intuitivt begyndte en selvstændig kunstnerisk udvikling med afsæt i fransk kunst, som hurtigt vakte respekt og interesse og gjorde hende til et fuldgyldigt medlem af kunstnerkolonien på lige fod med de mandlige malere.

Forbilleder

Der var ikke mange forbilleder, da Anna Ancher debuterede som pastelmaler i 1880. Hun må derfor betragtes som en af pionererne i Danmark i denne teknik. Vi ved ikke med bestemthed, hvordan hun lærte at arbejde med pastel. Tilsyneladende indgik denne teknik ikke i undervisningen på Kyhns skole, som hun havde frekventeret i årene forinden.

Af danske kunstnere blev Theodor Philipsen berømt for sine pasteller, og hans første kendte er fra 1869 og 1874, dvs. endnu før han første gang rejste til Paris.¹ Karl Madsen nævner i sine erindringer fra Frankrig en pastelkarton, Philipsen havde efterladt i det atelier i Paris, som maleren Carl Locher overtog, og det var formentlig i 1876.² Mens Anna opholdt sig i København i vintrene 1875-78 eller lidt senere, kan hun godt have truffet Philipsen, skønt han kun var kortvarigt i Danmark i disse år, hvor han uddannede sig i Frankrig. Annas forlovede Michael Ancher kendte Philipsen siden 1865. Men at pastel endnu omkring 1880 var en sjældenhed i dansk sammenhæng, fremgår af et brev fra Frans Schwartz til Laurits Tuxen: *I mit Atelier her i Sværtegade har Philipsen indlogeret sig, han maler Farveskitzer af sine Billeder med farvet Kridt og roser det meget, det seer ogsaa ret praktisk ud.*³ Philipsen udviklede sit mesterskab som pastelkunstner, efter at Impressionismen gik op for ham i 1880erne. Ca. 1892 erhvervede han en pastel af Anna Ancher med titlen *Maren leende*, som han var meget glad for. Den kendes desværre ikke i dag.

Året 1879 var første gang i nyere tid, at man på Charlottenborg kunne se et arbejde i pastel, et dameportræt malet af H. C. Grønvold. Året efter udstillede han endnu en pastel, *En pige med æbler*, som efter et bevaret fotografi at dømme er teknisk mesterlig. Det er ellers ikke som maler, at Grønvold er kendt. Han var en fremragende og inspirerende lærer på Teknisk Skole, hvor han i 1880erne fik betydning for fremtrædende danske kunstnere som Vilhelm Hammershøi og »Fynboerne«. Men kunstnerne har utvivlsomt bemærket Grønvolds egne udstillede arbejder, for han var kendt og højt respekteret af alle. Grønvold var i 1874-75 uddannet i Paris hos den tyskfødte Henri Lehmann, der var regnet for en af

den berømte J.-A.-D. Ingres' bedste elever. Det er en mulighed, at Grønvold lærte pastelteknikken i Paris.

En anden tidlig dansk pastelmaler var den i dag ukendte Albert Hartvig. Han specialiserede sig ligefrem i pasteller og debuterede samtidig med Anna Ancher på Charlottenborg i 1880 med arbejder i denne teknik. Dem har Anna set, og desuden har hun efter al sandsynlighed truffet ham, da han i sommeren 1878 besøgte Michael Ancher på Skagen. Men om han allerede da var i gang med pasteller, vides ikke. I dag kendes ingen arbejder af ham, hverken pasteller eller andet. Senere fandt Hartvig sig et levebrød som illustratør ved Illustreret Tidende. Ud over Charlottenborg kunne man se pasteller hos datidens københavnske kunsthåndlere, f.eks. Dansk Kunsthandel.

1. Finn Terman Frederiksen har i *Med solen i øjnene, en Theodor Philipsen-studie*, Randers Kunstmuseum 1992, publiceret et par pasteller fra 1869 og 1874 i værkfortegnelsen nr. 855-857. Jeg takker ham for supplerende oplysninger

2. *Som kunstner bliver jeg så fransk, så det er en gru. Erindringer og breve af Karl Madsen fra Frankrig 1876-79* udgives af Det Kongelige Bibliotek, præsenteret og kommenteret af denne forfatter

3. København 9.1.1880 (Det Kongelige Bibliotek). Pastel omtales ofte fejlagtigt som farvet kridt